

Beata Oelszlaeger-Kosturek

RECENZJA MONOGRAFII GABRIELI KAPICY „DZIECIĘCA ENIGMISTYKA W PROCESIE WSPIERANIA TWÓRCZYCH ZDOLNOŚCI JĘZYKOWYCH MŁODSZYCH UCZNIÓW”

Wydawnictwo Akademii Nauk Stosowanych w Raciborzu, Racibórz 2024

Monografia pt. „Dziecięca enigmistyka w procesie wspierania twórczych zdolności językowych młodszych uczniów” stanowi rezultat całościowej pasji naukowej i pedagogicznej jej Autorki, Profesor Gabrieli Kapicy. Profesorka jest znana z wielu publikacji o dziecięcej zabawie, rozrywce umysłowej i enigmistyce. W publikacji dokonuje swoistego, wartościowego podsumowania swoich wieloletnich poszukiwań badawczych w zakresie zabawy w powiązaniu z dziecięcą enigmistyką. W sześciu częściach przedstawia różne, bardzo interesujące rozważania teoretyczne, wyniki badań oraz konkretne sposoby pracy z zagadkami traktowanymi jako zabawy słowem z dziećmi w młodszym wieku szkolnym.

Autorka traktuje zagadki jako bardzo skuteczny sposób przeciwdziałający tradycyjnemu zlecaniu uczniom zadań zamkniętych. Traktuje je jako tworzywo, budulec pozwalający kreować wciąż nowe oryginalne komunikaty. Uważa, że samo uczestnictwo dzieci w procesie zgłębiania tajemnic języka oraz przekonywanie się o jego twórczym charakterze przyczynia się do uzyskiwania szerszej świadomości językowej. Przedstawia koncepcję stymulowania twórczych zdolności językowych dzieci w toku rozwiązywania oraz konstruowania rozrywek umysłowych, opartą na założeniach psycholingwistyki kreatywności, a traktowanej jako system działań przyczyniających się do wspomagania, stymulowania oraz wspierania ich twórczego rozwoju językowego, stwarzających okazję do generowania wypowiedzi.

Publikacja zawiera wstęp, sześć części, zakończenie z próbą syntezy, aneks, bibliografię (w tym „Wykaz ważniejszych publikacji autorki dotyczących zabawy oraz kreatywności w powiązaniu z dziecięcą enigmistyką niecytowanych w niniejszej monografii”), streszczenia – w języku polskim i angielskim.

W części 1. pt. „Dziecięca enigmistyka, jej istota i funkcje edukacyjne” wprowadza do zagadnień enigmistyki, omawia funkcje enigmistyki dziecięcej, przedstawia istotę zagadek jako problemy do realizacji przez dzieci, ich klasyfikacje, w tym – na użytek publikacji – na podstawie kryterium psychologiczno-pedagogicznego. Omawia proces kształtowania się dziecięcych kompetencji enigmistycznych i odnosi się do ogólnej problematyki rozrywek umysłowych w edukacji elementarnej. W tym celu powołuje się między innymi do publikacji J.W. Dawida, J. Kerschensteinera, J. Dewey’a, O. Decroly’ego, E. Claparède’a, L. Jelińskiej, A. Kamińskiego, J. Zborowskiego, W. Hemmerling. Autorka nawiązuje też do nowszych opracowań czeskich i słowackich pedagogów. Porusza pro-

blem wykorzystania rozrywek umysłowych w procesie nauczania języka polskiego (np. w nauce czytania, pisania, ortografii) oraz matematyki.

W części 2. zatytułowanej „Zarys teoretycznych podstaw dziecięcej enigmistyki” Gabriela Kapica zajmuje się istotą i naturą zagadki. Podejmuje rozważania nad warstwą znaczeniową nazwy „zagadka”, ludycznym i językowym charakterem zagadki. W interesujący sposób ukazuje zagadki zarówno jako problemy dydaktyczne, jak i specyficzny dziecięcy akt twórczy, między innymi nawiązując do efektywności jego stosowania w zakresie zajęć wyrównawczych i korekcyjno-kompensacyjnych oraz w samokształceniu i przygotowaniu uczniów do autokreacji, twórczego stylu życia. Odwołuje się do bogatej literatury przedmiotu, w tym do wielu znanych i wartościowych słowników. Swoistym uzupełnieniem i ilustracją treści w tej części publikacji są przykłady zagadek dla dzieci (np. wykreślanka, krzyżówka, kalambury, anagramy, homonimy) oraz tworzonych przez dzieci w zakresie zaproponowanego treningu kreatywności. Autorka wskazuje na niezaprzeczalny fakt, że tworzenie zagadek przez dzieci wspiera nabywanie przez nie umiejętności uczenia się.

W części 3., pt. „Koncepcja stymulowania twórczych zdolności językowych dzieci poprzez wprowadzenie elementów enigmistyki”, nawiązując do bogatej literatury przedmiotu, Gabriela Kapica przedstawia cele koncepcji oraz rolę nauczyciela-trenera jako facylitatora w kształtowaniu kompetencji enigmistycznych dzieci. Nawiązuje do przeprowadzonych przed laty interesujących eksperymentów pedagogicznych w klasach II-III w zakresie wykorzystania zagadek.

W części 4. pt. „Opinie nauczycieli klas początkowych na temat edukacyjnych wartości rozrywek umysłowych” ukazuje wyniki sondażu diagnostycznego zrealizowanego w latach 2000-2002 wśród 511 nauczycieli i w roku szkolnym 2015/16 wśród 96 nauczycieli. Jak stwierdza na koniec tej części: „percepcja wiedzy badanych nauczycieli na temat istoty oraz walorów zagadek, i to bez względu na poziom wykształcenia, pozostawia wiele do życzenia. Należy ją uznać za fragmentaryczną i nie w pełni usystematyzowaną. Tłumaczyłoby to widoczne u nauczycieli dość płytkie, schematyczne rozumienie interesujących nas zagadnień w obrębie dziecięcej enigmistyki” (s. 197). To zjawisko wiąże z niskim stanem wiedzy nauczycieli o twórczości.

W części 5., pt. „Dzieci jako odbiorcy oraz twórcy zagadek”, Autorka przedstawia dane z badań nad popularnością zagadek wśród dzieci, ich własne refleksje dotyczące stosunku do zagadek, do ich rozwiązywania oraz konstruowania oraz emocjonalnych doznań związanych z tymi doznaniem. Wyniki pochodzą z trzech źródeł z lat 2000, 2009 i 2023. Gabriela Kapica stwierdza między innymi, że: „kształtowanie kompetencji enigmistycznych może stać się czynnikiem zwiększającym u uczniów potrzebę osiągnięć, a co za tym idzie – jedną z form zaspokajania potrzeby samorealizacji, akceptacji, uznania oraz odnośnienia sukcesów” (s. 231).

Część 6., pt. „Rozrywki umysłowe w praktyce edukacyjnej”, jest poświęcona praktycznym aspektom wykorzystania zagadek na gruncie kształcenia wczesnoszkolnego. Autorka formułuje dziesięć wskazań metodycznych w tym zakresie, omawia walory zagadek w poszczególnych obszarach edukacji. Akcentuje ich pozytywne oddziaływanie na funkcjonowanie sfery emocjonalno-motywacyjnej oraz działaniowej.

W zakończeniu słusznie stwierdza potrzebę włączenia enigmistyki do oferty programowej, związanej z twórczością, aby mogła stać się integralną częścią edukacji elementarnej. Bardzo dobrym podsumowaniem niech będą słowa Profesor Gabrieli Kapicy: „poprzez niniejszą monografię pragnę przede wszystkim nadać dzieciom status podmiotów, aby obcując z zagadkami nie były skazane wyłącznie na ich rozwiązywanie w gotowej postaci, najczęściej w sposób mechaniczny, a więc ze stratą dla swego twórczego, intelektualnego potencjału” (s. 254).

Monografia Prof. Gabrieli Kapicy pt. „Dziecięca enigmistyka w procesie wspierania twórczych zdolności językowych młodszych uczniów” stanowi istotny wkład do polskiej pedagogiki. Jest wartościowym opracowaniem, które warto włączyć do wykazu literatury obowiązkowej dla studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, przyszłych nauczycieli, poszukujących w trakcie studiów interesujących, nowatorskich koncepcji edukacyjnych.